

ELS TERRITORIS DE L'ARC LLATÍ I EL REPTE DE LA COMPETITIVITAT.

Apunts a propòsit d'una trobada de les institucions locals membres de l'Arc Llatí
(Document tancat el 15 setembre 2009)

Ignasi Aldomà Buixadé

Departament de Geografia i Sociologia

Universitat de Lleida

Encara un Arc Llatí endarrerit?. Les tendències econòmiques i socials dels darrers anys.

En el context europeu les regions riberenques de la Mediterrània es presenten encara entre els territoris més pobres de la Unió Europea. Amb tot, en els dos darrers decennis una bona part d'aquestes regions experimenta un dinamisme econòmic superior al de les àrees centrals més desenvolupades del continent, l'anomenada Banana Blue. Això ha portat les regions del sud a recuperar posicions en els indicadors de riquesa en relació a les regions del nord, i crea esperances, també, que en un futur no massa llunyà les regions de la Mediterrània assoleixin el nivell de riquesa i benestar de les regions del nord de la Unió. Quins són els fonaments d'aquests canvis recents i esperances?.

L'evolució de la població, l'envelliment i la emigració.

Els centres més dinàmics de la Mediterrània han estat tradicionalment terra de recepció d'immigrants; però les regions de l'àmbit es caracteritzen de manera força generalitzada en terres d'emigració cap al nord o Amèrica. En els darrers deu anys aquestes tendències experimenten un tomb important i moltes regions passen a ser terra receptora d'immigrants, procedents majoritàriament de l'altra riba de la Mediterrània, però també de l'Àfrica subsahariana i encara d'altres indrets menys desenvolupats del món.

Els canvis generals cap a uns saldos migratoris positius no treuen que moltes àrees i fins i tot algunes regions rurals continuïn perdent població i enviant els seus joves a les ciutats.

Per altra part, fruit de l'emigració d'anys passats i del fort augment de l'esperança de vida, les regions de la Mediterrània presenten un nivell d'envelliment important. El fet s'accentua amb els canvis en les conductes reproductores, amb una molt baixa fertilitat, la qual fa que es perfili un horitzó demogràfic futur molt fosc, en el qual farà falta una gran aportació exterior per a mantenir el dinamisme econòmic i social.

L'evolució del PIB i el repartiment de l'activitat.

Les tendències demogràfiques són en una part important el producte i un indicador dels canvis econòmics, que en els dos darrers decennis han estat notoris. El procés d'industrialització, que havia deixat relativament al marge les regions de l'àmbit mediterrani, ha deixat pas a un desenvolupament basat en els serveis en el qual les regions de l'àmbit troben i hauran de trobar oportunitats per augmentar la riquesa general i el benestar general.

En el passat la revolució industrial s'havia implantat amb èxit només en uns pocs centres de l'àmbit mediterrani, bàsicament a la Llombardia-Piamont i Catalunya, a l'entorn de Barcelona. Els intents fets des de l'administració per impulsar la industrialització en altres àrees a través de diferents mesures descentralitzadores promogudes entre els anys 1960 i 1980 donaren alguns resultats interessants, però molt desiguals, que en general no trencaren amb l'estancament econòmic i l'emigració d'aquestes regions. La política voluntarista de desenvolupament econòmic dels estats i administracions no ha desaparegut del tot, particularment en el cas d'Itàlia; però passa de la implantació de grans unitats fabrils, dependents en bona part d'empreses públiques, cap a una industrialització més selectiva.

El desenvolupament de la societat dels serveis ha obert, en qualsevol cas, noves oportunitats que entronquen amb l'expansió llunyana del turisme de sol i platja que experimenten els regions costaneres del contorn. Aquest turisme no ha deixat d'impulsar el conjunt de l'activitat econòmica, particularment en els cicles de creixement com l'actual, en el qual es dona un impuls extraordinari del sector de la construcció, especialment a les regions ibèriques i les illes. El dinamisme en els serveis més relacionats amb la indústria o amb la dinàmica dels centres de decisió polítics i econòmics queda, en canvi, una mica més per veure.

Característiques i evolució dels indicadors de riquesa.

El nivell de riquesa de les regions de l'àmbit mediterrani té avui dia poc a envejar a les regions del nord. L'augment del producte interior brut regional s'ha traduït en un augment de les rendes dels habitants de les regions mediterrànies. Mentre, les inversions públiques han fet, per la seva banda, que augmentés el nivell de dotacions en infraestructures físiques i socials; carreteres, telecomunicacions, escoles, hospitals,...

Els retards, però, no es poden considerar del tot superats. Amb una incidència especial en determinades regions, particularment les illes i algunes àrees rurals més allunyades, continuen algunes mancances importants en infraestructures de comunicació i altres, que constitueixen un llast per qualsevol nova implantació empresarial i per al dinamisme econòmic i social. Altrament, les regions mediterrànies continuen arribant amb retard a la banda ampla i altres serveis especialitzats de telecomunicacions, que limiten les capacitats pròpies.

Una altra circumstància limitant fa referència al capital humà, el qual no canvia d'un dia per l'altre. La distribució de la riquesa i de les oportunitats generades

pel desenvolupament es reparteix de manera desigual, particular en determinades regions. Mentre, la formació i el nivell cultural dels habitants de les regions mediterrànies presenta també mancances notòries.

Els elements de crisi que pot accentuar la globalització.

L'obertura dels mercats internacionals de béns i serveis, les innovacions tecnològiques i els canvis de les estructures econòmiques i socials situen les regions de la Mediterrània en un horitzó de canvis als quals s'hauran d'adaptar. Les singularitats de l'entorn mediterrani determinen, en particular, l'encaix que aquest haurà de tenir en la redistribució de la riquesa i el poder a escala planetària; d'aquí neixen múltiples reptes i també oportunitats.

- La crisi continuada de l'agricultura. Els pagesos mediterranis es troben en un procés d'adaptació estructural continuat, en el qual acabaran desapareixent la major part i es reconfiguraran les àrees i regions rurals.
- La deslocalització de la indústria manufacturera. Les indústries descentralitzades o autòctones basades en l'ús de mà d'obra barata han de continuar el seu procés de tancament i/o deslocalització cap a d'altres àrees.
- La marginació en termes de serveis i benestar de les societats ruralitzades. L'activitat agrícola de base acompanyada d'un capital físic i humà reduït limita les possibilitats d'acollida d'activitat i de desenvolupament de moltes regions de l'àmbit.
- L'acollida de la immigració. Situades a les portes d'Àfrica i l'Orient, les regions mediterrànies han de fer front a uns fluxos migratoris que poden desestabilitzar les societats locals.

Les oportunitats que s'obren amb la globalització i els canvis geoestratègics.

El desplaçament de les relacions econòmiques i els centres de poder cap a l'atlàntic i, més endavant, cap al pacífic ha deixat i deixa les regions de la Mediterrània en una posició relativament marginal, a banda de ser la base de la ruptura entre les regions del nord i del sud de la conca. Les regions de la Mediterrània han fer-se un lloc en les relacions internacionals (i assegurar-se un bon nivell de riquesa i benestar) a base de reforçar les seves singularitats regionals. Això resulta també difícilment assolible sense suprimir o mitigar els elements de conflicte que caracteritzen la conca Mediterrània.

- L'atracció dels habitants del nord d'Europa i el turisme. El sòl, les costes i l'interior han de continuar jugant un paper d'atracció turístic per als països desenvolupats.
- L'excel·lència dels territoris; una agricultura i cultura mediterrànies. Les singularitats ecològiques i culturals de la Mediterrània determinen un potencial extraordinari d'oferta de béns i serveis a escala planetària.

- De l'atracció de turistes a l'atracció d'activitat. Les condicions climatològiques i culturals de la Mediterrània la converteixen en un lloc amable, ideal per viure i treballar i no solament per fer turisme.
- Les oportunitats de la Mediterrània en la nova societat dels serveis. L'allunyament de les regions mediterrànies pot no ser tal en un context en el qual creix la mobilitat i en el qual la creació no es desenvolupa a la fàbrica o centre de producció i té una dimensió cada cop més artística.

Orientacions i polítiques per un Arc Llatí competitiu.

Directament en relació amb la constatació dels reptes i les oportunitats regionals, es perfilen les actuacions i polítiques que han de permetre superar els reptes i aprofitar les oportunitats. A més de les possibilitats de futur que obren tots ells i que ja han estat descrites, convé fer un incís i precisar determinats aspectes territorials i opcions polítiques, les quals representen un punt d'opció major. Crear, innovar i guanyar-se la vida pot esdevenir fàcil de disposar de les infraestructures adequades; noves tecnologies de la informació i comunicacions, centres de recerca,....

- El reforçament de les centralitats urbanes de l'Arc en els grans fluxos de comunicacions. La millora de les infraestructures aeroportuàries i portuàries, les connexions viàries i ferroviàries.
- L'Arc Llatí com a univers innovador; el reforçament dels pols de recerca i desenvolupament.
- L'adaptació dels territoris de l'Arc a la societat del coneixement. Reforçar els centres de formació i augmentar el nivell de formació.
- La modernització dels territoris menys urbans. La millora de les xarxes de comunicacions i telecomunicacions en els territoris rurals.